

Dialek Keturunan Tok Linggi dalam Kerangka Kearifan Tempatan

Jamal Rizal Razali
Imaduddin Abidin

Pusat Babasa Moden & Sains Kemusiaan, Universiti Malaysia Pabang, Lebubraya Tun Razak, 26300 Kuantan, Pabang, MALAYSIA.

Article Information
Received 24 March 2016
Received in revised form
21 June 2016
Accepted 24 June 2016

Abstrak

Kertas ini membincangkan dialek sebuah komuniti daripada keturunan Tok Linggi yang tinggal di Kampung Relong dalam daerah Lipis, Pahang Darul Makmur. Mereka menggunakan dialek Melayu-Pahang (sub-dialek Lipis) tetapi mempunyai ciri khas akibat pengaruh dialek penutur asal dan proses sosialisasi yang telah mereka alami sejak menetap di sini. Ciri khas dialek mereka ini masih digunakan terutamanya oleh generasi tua. Walaubagaimanapun, generasi muda tidak lagi menggunakan ciri khas tersebut dalam komunikasi mereka. Data yang dikemukakan ini didapatkan melalui proses komunikasi spontan yang berlaku sehari-hari di dalam masyarakat ini. Hasil analisis menunjukkan bahawa terdapat kosa kata yang mempunyai ciri-ciri khusus sama ada daripada aspek sebutan, bunyi mahupun makna yang ditemukan. Kewujudan dan penggunaan ciri khas dalam dialek ini dapat dikategorikan sebagai kearifan tempatan kerana memperlihatkan cara, kebijaksanaan pemikiran yang digunakan oleh komuniti bahasa tersebut. Hal ini menunjukkan bahawa proses penggunaan bahasa oleh komuniti bahasa (orang Melayu) sangat berkaitan dengan latar sosio-budaya yang sekaligus mencerminkan pemikiran dan identiti mereka.

Kata kunci: dialek Melayu, kearifan tempatan, Tok Linggi, identiti

Abstract

This paper discusses about the dialect of a community of Tok Linggi descent living in Kampung Relong in Lipis, Pahang Darul Makmur. They are the speakers of Malay-Pahang dialect (sub-dialects Lipis) but has a special feature due to the influence of dialect native speakers and socialization process they have experienced since settling here. Some of the unique characteristic of their dialect is still used mainly by the older generation. However, the younger generation is no longer utilizing these special features in their communication. The data presented is obtained from spontaneous communication process that occurs daily in this society. The analysis showed that there are words that have special and unique characteristics either in terms of pronunciation, sound or meaning. The existence and utilizations of the special features in these dialects can be categorized as local wisdom as it reflects the way and how they think through their communications process. This also shows that the uses of language by a community language (Malay) are related to socio-cultural background that reflects their thinking and identity.

Keywords: Malay dialect, local wisdom, Tok Linggi, identity

PENDAHULUAN

Masyarakat bahasa atau komuniti bahasa ialah sekumpulan manusia yang menggunakan bahasa untuk berinteraksi. Terdapat pelbagai faktor yang boleh digunakan sebagai panduan bagi mengenalpasti kewujudan sesebuah komuniti bahasa seperti, penggunaan bahasa yang sama (Lyons, 1970), kekerapan interaksi yang dilakukan oleh sekumpulan manusia (Bloomfield 1973, Hockett 1958 dan Gumperz 1962), mengamalkan peraturan bertutur dan interpretasi berbahasa yang sama (Hymes 1972), sikap dan nilai yang sama terhadap bentuk dan cara penggunaan bahasa (Labov 1972), pemahaman sosio-budaya dan pemilikan makna yang sama (Sherzer 1975) (lihat Saville-Troike, 1991:18).

Oleh yang demikian, dapat dikatakan bahawa komuniti bahasa ialah sekumpulan manusia yang menggunakan bahasa yang relatif sama sebagai alat yang membawa maklumat di dalam proses komunikasi. Bahasa dikatakan relatif sama kerana secara tabi'inya mempunyai kelainan-kelainan tertentu yang menyebabkan penutur sesebuah komuniti bahasa tidak menuturkan bahasa yang benar-benar sama dalam kalangan mereka. Dengan kata lain, sesebuah komuniti bahasa dapat dibezakan dengan komuniti bahasa yang lain dengan melakukan perbandingan terhadap kriteria kebahasaan yang tertentu seperti aspek fonologi, morfologi, semantik dan sintaksis.

Oleh kerana dialek ialah satu produk yang dihasilkan oleh sesebuah komuniti, dimiliki, diamalkan dan merupakan pengalaman individu dalam komuniti tersebut, maka wajarlah dialek juga dianggap sebagai kearifan tempatan komuniti penutur dialek tersebut.

KEARIFAN TEMPATAN

Acharya Deepak dan Anshu S. (2008) mengatakan bahawa *Local Wisdom* atau Kearifan Tempatan (selepas ini disebut KT) secara khususnya adalah tradisi lampau dan amalan masyarakat setempat yang merangkumi ciri-ciri kebijaksanaan, pengetahuan dan ajaran komuniti tersebut. Cheng YC (2004) pula mendefinisikan KT sebagai pengetahuan yang telah teruji, diakui sah dan digunapakai dalam konteks tempatan yang dikumpul oleh komuniti setempat. Nada yang sama turut dikemukakan oleh Kumaran TW, Dissanayake L & Norbert SA (2007) bahawa, KT adalah pengetahuan dan kepercayaan yang kumulatif diperturunkan daripada generasi ke generasi berikutnya melalui transmisi budaya serta berkait dengan hubungan manusia antara satu sama lain serta hubungannya dengan persekitarannya.

Daripada perspektif pengamalannya, Clifford Geertz (1983) menyatakan bahawa KT bersifat praktikal, kolektif dan berakar umbi daripada sesebuah kawasan yang membentuk satu pemikiran yang tersusun berdasarkan pengalaman. Manakala menurut Coburn J. (2003), KT dimiliki oleh para pemuka masyarakat yang diperolehi daripada pengalaman hidup yang berlandaskan tradisi, intuisi, naratif dan demonstrasi (pengamalan) secara nyata.

Selari dengan pandangan tersebut, Ridwan NA (2007) yang mengkaji komuniti Islam di Jawa Barat menegaskan bahawa KT adalah nilai-nilai yg terdapat dalam sesebuah masyarakat dan diyakini kebenarannya serta menjadi acuan dalam tingkahlaku seharian masyarakat setempat. Nilai-nilai ini

seterusnya mengatur dan menjadi pedoman kepada sesebuah komuniti untuk menjalani kehidupan mereka.

Menurut Cecep Eka Permana R. (2010), terdapat enam dimensi KT yang bersifat lokal atau tempatan iaitu nilai, solidariti kelompok, sumber, pengetahuan, keterampilan dan pembuatan keputusan. Semua dimensi atau unsur tersebut dibina dan digunakan oleh komuniti sebagai satu sistem yang mengatur dan menjadi pedoman mereka. Satu hal yang menarik ialah, semua anggota komuniti tersebut menerima semua dimensi tersebut secara mutlak tanpa sebarang penolakan atau bantahan. Hal ini dapat pula dikaitkan dengan proses pewarisan daripada generasi terdahulu dan juga kepatuhan kepada nilai-nilai serta ilmu tersebut.

Tidak keterlaluan jika dikatakan bahawa KT ialah satu bidang ilmu yang dinamik melalui mekanisme, kreativiti dan inovasi tempatan serta konteks pengalaman (Haverkot B, 1993). Hal ini bermaksud, KT tersebut dibina oleh komuniti setempat dan telah melalui proses yang panjang. Oleh yang demikian, dialek yang digunakan sebagai medium komunikasi oleh komuniti bahasa yang bersifat lokal dan domestik wajar dikategorikan sebagai salah satu unsur kearifan tempatan. Hal ini demikian kerana, proses evolusi yang dilalui oleh penutur dan dialek tersebut mengambil masa yang panjang sehingga menjadi mantap, mendasari pola komunikasi komuniti tersebut dan tersebar luas.

DIALEK

Menurut Chambers dan Trudgill (1990:3), dialek ialah suatu penyimpangan daripada bahasa standard. Dialek juga berkaitan dengan bentuk-bentuk bahasa yang dituturkan oleh penduduk yang tinggal di kawasan-kawasan tertentu, yang juga disebut sebagai kawasan geografi linguistik, yang terpencil serta merupakan cabang-cabang kecil di dalam suatu bahasa.

Dialek dituturkan oleh penuturnya di kawasan-kawasan tertentu serta mempunyai ciri-ciri khusus untuk membezakannya daripada dialek-dialek yang lain. Walau bagaimanapun, perbezaan tersebut tidak pula menyebabkan para penuturnya berasakan bahawa mereka menggunakan bahasa yang berbeza. Sebagai contoh, perbezaan makna dan bunyi yang berlaku antara bahasa Melayu standard dengan dialek Melayu Kelantan.

Hal tersebut turut dinyatakan oleh Collins (1989:197) bahawa dialek ialah suatu ragam (kelainan) yang dapat dibezakan dengan tegas daripada ragam-ragam lain berdasarkan ciri-ciri penyebutan, kosa kata dan tatabahasa. Walau bagaimanapun, Abdul Hamid Mahmood (di dalam Farid Onn dan Ajid Che Kob (ed.), 1993:81) mengatakan bahawa perbezaan-perbezaan yang wujud antara dialek tidaklah begitu besar sehingga boleh dianggap sebagai suatu bahasa lain. Kenyataan beliau diperkukuhkan oleh Ayatrochadi (1983:5), yang menganggap dialek sebagai kesatuan di dalam perbezaan dan perbezaan di dalam kesatuan. Hal ini berlaku kerana wujud saling faham (*mutual intelligibility*) antara penutur yang menggunakan dialek tersebut.

Dialek wujud dan digunakan di dalam daerah geografi tertentu dan di dalam situasi sosial yang tertentu. Berdasarkan kenyataan tersebut, dialek yang digunakan oleh penutur atau sesebuah komuniti bahasa dapat dibahagikan kepada dua jenis, iaitu dialek yang berdasarkan geografi (atau kawasan) dan dialek sosial.

Dialek geografi atau dialek daerah asal penutur merupakan satu cabang daripada dialek. Pencirian dialek ini dibuat berdasarkan pembahagian atau pembatasan antara daerah atau kawasan-kawasan tertentu dengan kawasan sekitarnya. Oleh itu, dapat dikatakan bahawa setiap daerah memiliki dialek tersendiri yang berbeza daripada aspek tatabahasa, fonologi dan makna dengan dialek-dialek di kawasan sekitarnya.

Menurut Ismail Hussein (di dalam Jamal Rizal, 1998:27), di Semenanjung Malaysia terdapat 14 jenis dialek Melayu berdasarkan daerah asal penutur. Dialek-dialek tersebut ialah:

1. Jenis Pahang
2. Jenis Kelantan
3. Jenis Terengganu
4. Jenis Pattani
5. Jenis Kedah
6. Jenis Perak Tengah
7. Jenis Sungai Perak
8. Jenis Selangor
9. Jenis Melaka
10. Jenis Negeri Sembilan
11. Jenis Johor
12. Kelompok Sayong
13. Kelompok Lenga
14. Kelompok Pulau Chondong

Manakala Asmah Hj. Omar (1983:84) pula membahagikan bahasa Melayu kepada tujuh kumpulan iaitu;

1. Kumpulan Barat Laut (Kedah-Perlis-Pulau Pinang, Perak Utara yang menonjolkan pengaruh dialek Kedah terutama daripada aspek fonologi).
2. Kumpulan Timur Laut (Dialek Kelantan)
3. Kumpulan Timur (Dialek Terengganu)
4. Kumpulan Selatan (Johor, Melaka, Pahang, Selangor, tengah dan selatan Perak)
5. Dialek Negeri Sembilan
6. Dialek Sarawak
7. Dialek Sabah

I. Dialek Pahang

Dialek Pahang digunakan sebagai alat komunikasi utama di negeri Pahang Darul Makmur. Berdasarkan kriteria geografikal (kekawasan), dialek Pahang dikategorikan berdasarkan aliran sungai Pahang yang mengalir merentasi negeri Pahang (Wikipedia, 2016). Berikut adalah pembahagian dialek Pahang yang dibuat berdasarkan aliran sungai Pahang:

- a. Hulu Sungai Pahang : **Dialek Jerantut, Lipis, Bentong dan Raub** (dituturkan dengan cepat dan pantas).
- b. Pertengahan Sungai Pahang : **Dialek Temerloh** (dituturkan secara sederhana).
- c. Hilir Sungai Pahang : **Dialek Chenor dan Pekan** (dituturkan dengan perlahan).

METODOLOGI KAJIAN

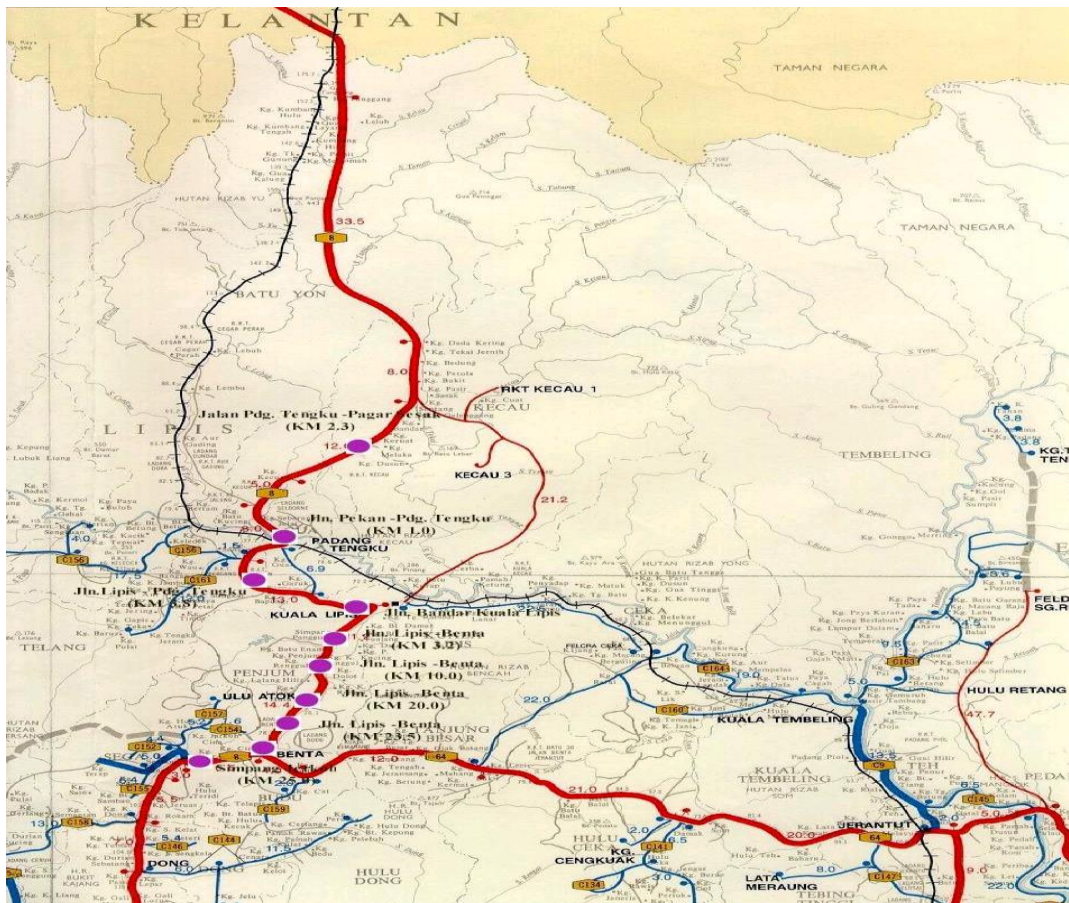
Data bagi perbincangan dalam kertas ini adalah rakaman dan catatan daripada perbualan atau komunikasi spontan komuniti ini dalam pelbagai situasi. Dalam proses pengumpulan data ini, mereka menyedari bahawa bahasa yang mereka gunakan dalam komunikasi tersebut dijadikan sebagai bahan penyelidikan.

Data yang dikumpul melalui rakaman dan catatan akan dianalisis menggunakan kaedah sosiolinguistik. Bagi menonjolkan ciri khas dialek ini, pengkaji telah mengkategorikan kosa kata tersebut kepada Kata Nama, Kata Kerja, Kata Adjektif (Sifat) dan Kata Tugas.

II. Latar Belakang Kawasan Kajian

Kampung Relong terletak di daerah Lipis di dalam negeri Pahang Darul Makmur. Merujuk kepada peta Semenanjung Malaysia, dapat dikatakan bahawa kampung ini berada di tengah-tengah Semenanjung Malaysia. Ia terletak sejauh 250 kilometer daripada ibu negeri Pahang iaitu Kuantan dan 160 kilometer dari Kuala Lumpur.

Manakala di utara kampung ini ialah Pekan Gua Musang sejauh 80 kilometer yang merupakan pintu masuk utama ke negeri Kelantan Darul Naim. Selain itu, terdapat satu lagi jalan keluar masuk ke kampung ini di sebelah barat iaitu jalan alternatif ke pusat peranginan Cameron Highlands melalui kawasan penempatan semula FELDA (Federal Land Development Authority) Sungai Koyan sejauh 60 kilometer.

III. Demografi penduduk

Berdasarkan statistik pada tahun 2014 (Laporan JKK Kg. Relong, 2014) terdapat 285 buah keluarga yang terdiri daripada 1395 orang penduduk yang didaftarkan di kampung ini. Jumlah ini tidak termasuk pasangan atau suami atau isteri kepada penduduk kampung ini dan juga anak-anak mereka yang telah lahir di tempat lain. Jumlah yang diberikan hanyalah mengambil kira penduduk yang lahir dan bermastautin di kampung Relong ketika bancian dijalankan dan juga termasuk penduduk yang dikategorikan sebagai pendatang ke kampung ini. Walau bagaimanapun, hampir 30% daripada penduduk asal kampung ini telah berhijrah ke tempat-tempat lain atas pelbagai sebab (maklumat lisan Ketua Kampung, 2007).

Punca pendapatan utama bagi masyarakat di sini ialah melalui usaha bertani, atau lebih tepat lagi sebagai penoreh getah, berkebun sayur, menternak ayam, lembu dan berniaga. Selain itu terdapat juga penduduk kampung ini yang bekerja di pejabat sekitar bandar Kuala Lipis atau di tempat-tempat lain.

Hasil bancian yang dijalankan pada tahun 2010, keseluruhan penduduk di kampung ini berbangsa Melayu dan beragama Islam. Sehubungan itu, kehidupan mereka banyak dipengaruhi oleh budaya Islam dan Melayu seperti menggunakan bahasa Melayu sebagai alat berkomunikasi, mengamalkan budaya Melayu Islam sebagai cara hidup, meraikan hari-hari kebesaran di dalam takwim Islam.

Berdasarkan pemerhatian yang dilakukan, didapati penduduk kampung ini merupakan penutur asli Bahasa Melayu dialek Pahang sub-dialek Lipis. Walaupun terdapat sedikit percampuran dengan dialek lain akibat pergaulan dan pengalaman lampau, penggunaan dialek Pahang kelihatan sangat ketara jika proses komunikasi berlangsung dalam kalangan penduduk kampung ini.

Daripada aspek pendidikan pula, hampir 75% peratus penduduk di sini memiliki pendidikan minimum iaitu pernah bersekolah rendah. Manakala pendidikan tertinggi yang dicapai oleh penduduk kampung ini ialah peringkat Doktor Falsafah. Walau bagaimanapun, individu tersebut tidak lagi tinggal di sini kerana berhijrah ke tempat lain.

IV. Tok Linggi

Kisah "Tok Linggi" bermula sejak hampir dua ratus tahun dahulu dan diturunkan daripada satu generasi ke generasi sebagai suatu kebanggaan bagi anak-anak Kampung Relong. Sehingga kini, terdapat beberapa orang yang masih menyimpan maklumat jurai keturunan Tok Linggi yang ditulis menggunakan tulisan Jawi yang ditulis pada kulit kambing. Maklumat ini juga disimpan dalam bentuk memori atau ingatan, serta disampaikan secara lisan dari satu generasi ke generasi yang lain. Dapat dikatakan bahawa Tok Linggi ialah orang yang bertanggungjawab membuka Kampung Relong pada penghujung 1800 (Mazelan Samad, 2003).

Sejak beberapa tahun lepas, sekumpulan anak jati kampung ini mula membuat pencarian secara lebih ilmiah tentang asal-usul Tok Linggi. Mereka membuat rujukan kepada beberapa buah dokumen sejarah dan maklumat, dan mereka berasa yakin bahawa Tok Linggi berasal dari Kepulauan Melayu-Riau dan merupakan seorang putera raja yang secara halus disingkirkan daripada takhta (Mazelan Samad, 2003).

Menurutnya, Tok Linggi adalah nama samaran bagi Yang Mulia Paduka Sri Sultan Ahmad I Ri'ayat Shah yang diputerakan pada 1752. Baginda merupakan putera kepada Paduka Sri Sultan Abdul Jalil V Muadzam Shah ibni Al-Marhum Paduka Sri Sultan Sulaiman Badr-ul Alam Shah. Baginda juga merupakan anak saudara kepada Raja Haji bin Raja Chelak yang bersengketa dengan Belanda dan para pembesar Johor.

Ketika baginda berusia 6 tahun, Paduka Sri Sultan Abdul Jalil V Muadzam Shah ibni Al-Marhum Paduka Sri Sultan Sulaiman Badr-ul Alam Shah telah mangkat dan baginda telah ditabalkan menjadi Sultan Johor-Riau-Lingga. Nasib malang terus menimpa baginda apabila bonda baginda pula mangkat sebulan selepas ayahanda baginda mangkat.

Keadaan ini menyebabkan peluang untuk berlaku rebutan kuasa terbuka luas dalam kalangan pihak yang tidak bertanggungjawab. Ini termasuklah pakatan para pembesar Melayu dan campur tangan Belanda yang membawa kepada penyerahan takhta kepada adinda beliau iaitu Tengku Muhammad@Paduka Sri Sultan Mahmud III Shah Alam pada 1755. Peristiwa tersebut dapat dirujuk dalam *The Bendahara Dynasty-Genealogy*, bahawa,

"H.H Paduka Sri Sultan Ahmad Ibni Al-Marhum Sultan Abdul Jalil, Sultan of Johor and Pahang, b. 1752, eldest son of H.H Paduka Sri Sultan Abdul Jalil V Muadzam Shah Ibnu Al-Marhum Sultan Sulaiman Badr ul Alam Shah, Sultan of Johor and Pahang Dar-ul Alam, by his wife, Tengku Puteh binti Raja Chelak, daughter of Raja Chelak bin Daeng Rilaga, Yang Di-Pertuan Muda of Riau, Succeeded on the death of his father, 29th January 1761. He d.s.p. 1770".

Kenyataan ini menunjukkan bahawa baginda telah menghilangkan diri (*d.s.p = disappeared*) dan tidak mahu dikaitkan lagi dengan Kesultanan Melayu Johor-Riau-Lingga (Mazelan Samad, 2003). Oleh yang demikian, para pengkaji jurai keturunan Tok Linggi ini berpendapat bahawa Tok Linggi ialah Paduka Sri Sultan Yang Mulia Paduka Sri Sultan Ahmad I Ri'ayat Shah yang diputerakan pada 1752, berdasarkan beberapa alasan. Antaranya ialah, rombongan Tok Linggi bersama beberapa buah jong yang mudik di Sungai Jelai ke Sungai Teris menunjukkan bahawa beliau bukan orang sembarangan, kerana pada ketika itu hanya orang-orang yang berkedudukan sahaja berkemampuan memiliki jong.

Komposisi rombongan yang terdiri daripada beberapa kategori individu juga boleh dikaitkan dengan status sosial beliau. Sehingga kini, terdapat beberapa kategori individu atau keluarga yang masih dapat dibezakan secara jelas seperti keturunan orang-orang alim dan warak yang menjadi guru agama, imam, pandai besi, petani, pencerita, peniaga, pendulang emas dan penjinak burung.

Dikatakan juga oleh orang-orang tua di kampung Relong bahawa baginda telah menamakan sebuah tempat yang digunakannya sebagai tempat persinggahan semasa mudik di Sungai Jelai. Tempat tersebut ialah "Padang Tengku" yang bermaksud sebuah tempat lapang yang digunakan untuk berehat oleh "Tengku" yang terletak kira-kira empat kilometer dari kampung ini.

Selain itu, terdapat sebuah bukit yang mengelilingi kampung ini yang dipanggil "Bukit Meninjau" yang dikatakan sebagai tempat paling awal Tok Linggi (nama samarannya) tiba ketika mencari tempat untuk bermukim. Baginda dikatakan telah melihat atau meninjau daripada bukit tersebut dan melihat sebuah kawasan lembah yang cantik, berlung-relung (beralun-alun?) yang sesuai untuk dijadikan kawasan penempatan (dianggarkan sekitar tahun 1795 berdasarkan dokumen jurai keturunan Tok Linggi milik Tuan Haji Abdul Karim).

Begitu juga dengan peninggalan jenis-jenis makanan seperti 'kelamai' (di Riau disebut 'gelamai'), serawa telur (bubur atau pengat telur dicampur santan untuk dimakan bersama emping), kekalu (beras muda yang digoreng) dan penganan (kuih-muih). Selain itu, keadaan yang paling mengukuhkan pendapat mereka ialah, kedatangan wakil Bendahara Pahang mencari dan menjemput Tok Linggi untuk dibawa ke istana Pahang menziarahi Bendahara yang sedang sakit menunjukkan bahawa Tok Linggi bukanlah orang sebarangan (sumber lisan).

Walaubagaimanapun, tarikh sebenar kematian Tok Linggi tidaklah diketahui dengan pasti. Setakat ini, daripada maklumat lisan yang diperolehi daripada warga tua di kampung ini, dikatakan bahawa Tok Linggi meninggal dunia sekitar tahun 1805-1810 berdasarkan perkiraan umur antara 50 ke 60 tahun (maklumat lisan Tuan Haji Abdul Karim dan Mazelan Samad, 2003).

Sehingga kini, Tok Linggi telah menjadi sebuah kisah legenda bagi penduduk kampung Relong. Kisah-kisah pengembaraan beliau masih terus diceritakan daripada satu generasi ke satu generasi sebagai tanda penghargaan kepada individu yang dianggap telah meneroka dan membuka kampung Relong. Kisah beliau menjadi semakin menarik kerana dikaitkan dengan keturunan diRaja dari kerajaan Melayu Johor-Riau-Lingga yang memencilkan dirinya disebuah tempat yang sangat jauh di pedalaman Semenanjung Malaysia. Hari ini, Makam Tok Linggi masih lagi boleh dikunjungi di bawah sebatang pohon kundang di tempat bernama Kuala Teha, Kampung Relong, Kuala Lipis, Pahang Darul Makmur (Mazelan Samad, 2003).

ANALISIS DATA

Analisis data bagi kertas ini lebih menjurus kepada memperkenalkan kosa kata yang digunakan oleh penutur keturunan Tok Linggi dan perbandingannya dengan aspek kosa kata di dalam Bahasa Melayu standard. Selain itu juga faktor fonologi atau sebutan dan makna bagi setiap kosa kata dialek ini juga dikemukakan.

Kosa kata yang dijadikan data di dalam kajian ini diambil daripada perbualan spontan para penutur di dalam pelbagai aktiviti. Antaranya ialah, majlis perkahwinan, sambutan hari raya, perbualan antara ahli keluarga serta perbualan yang berlaku di kalangan beberapa orang penduduk kampung Relong semasa sedang minum di kedai kopi.

Semua kosa kata yang dikumpul akan dibahagikan kepada 4 jenis kata yang digunapakai di dalam Bahasa Melayu standard. Menurut Za'ba (di dalam Abdullah Hassan, 1994: 106) perkataan boleh dikumpulkan ke dalam empat golongan kata iaitu, Kata Kerja, Kata Nama, Kata Sifat dan Kata Tugas. Di dalam kajian ini, kosa kata atau data yang dikumpul akan dikelas kepada Kata Kerja, Kata Sifat, Kata Nama, Kata Ganti (Panggilan) dan Kata Tugas.

Kumpulan Kosa kata Dialek Keturunan Tok Linggi

V. Kata Kerja

Kata Kerja ialah kata yang menyatakan perbuatan dan keadaan sesuatu perkara.

Dialek Tok Linggi	Fonologis	Bahasa Melayu standard (makna)
-------------------	-----------	--------------------------------

bobok	bobo?	Bohong
calet	caLEt	Sunat, khatan
ceria	ceRiye	Pelihara
cika	cika	muntah akibat keracunan makanan
mencuat	mencuwat	Memancut
tukang cuat (penjaga emping di dalam lesung)	tukang cuat	Penjaga mulut lesung
congih	congih	mengada-ngada
duduk muka pintu	dudu?muke pintu	di depan pintu
berdiang	bediang	duduk di dekat api untuk memanaskan badan
donging	donging	soal jawab
engkuh	?Engkuh	Angkat
entak	?Enta?	Tetap
gode	godE	Kacau
gundal	gundal	Lempar/baling
heban	haeban	Rambat
keroci	keRoci	Conteng
kerotih	kerotih	kikis/garu
kincah	kincah	Goncang
ngatung	ngatung	Tidur/tidak berbuat apa-apa
nyet	nyet	Beredar/gerak
palar	pala:	Biarkan
piak	pia?	Lenturkan, patahkan
taki	taki	Tengkar
taruh	taRuh	Simpan
tidur tengah leboh	tido tengah leboh	tidur beramai-ramai di tengah-tengah rumah
tek nye deh	te?nyEdeh	Tak ada
tuntung	tuntung	tuang/curah sehingga habis
teglasak	te?gelasa?	Tergelincir
upor	?po:	Gosok

VI. Kata Sifat

Kata Sifat ialah kata yang menerangkan atau menjelaskan sifat-sifat atau perilaku sesuatu.

Dialek Tok Linggi	Fonologis	Bahasa Melayu standard (makna)
berado	beRado:	bermesra/bersama
behemet	behEmEt	Agaknya
bagak	baga?	Besar
bangkak	bangka?	Besar
bedayar	bedaya:	Berair
belemin	belEmin	Berminyak
belewat	belEwat	Melampau
debeng	debEng	Pampang
entauk	?entau?	kalau nak tahu
habat	habat	Pengotor
hampuras	hampuRas	sumpah seranah/makian
kahak	kaha?	Lenguh

kerayan	keRayan	gentar, ketakutan, kebimbangan
maru	maRu	pembawaaan/keadaan seseorang
mati kering	matikeRing	Mati-matian menolak
melora	meloRa	Menggelegak
merobok	meRobo?	Berbuih
mereneh	meREnEh	Menggelegak
mumor	mumo:	lembik@buah
menyik	menyi?	lembik@buah
pada pulas	padapulas	Sia-sia
pesuk	peso?	Bocor
piak	piya?	Lentur
pekat kedodat	pekat?kedodat	pekat/kental
raban	raban	tak tentu hala
renceh	rEncEh	Hiris
rengkok	Rengko?	Riuh
sempelet	sempElet	Kotor
senalor	senalo:	Sentiasa
tawo hebe	tawohebE	Tawar
tersepa	teRsEpe	Terkulai
tejaruh	tejaRuh	Kebetulan

VII. Kata Nama

Kata Nama ialah sekumpulan kata yang digunakan untuk merujuk nama orang, tempat, benda dan perkara.

Dialek Tok Linggi	Fonologis	Bahasa Melayu standard (makna)
chor	cor:	Limbah/Lumpur
gerenseng	geRengsEng	Kawah kecil
jejek	jEjE?	Limbah/Lumpur/Basah
jerat piuh	jeRatpiyuh	perangkap atau jerat bingkis
lesung hindik	lesunghindi?	alat untuk menghancurkan beras menggunakan hentakan kaki
repuh	Repuh	semak
sudip	sudi?	alat untuk kacau gulai/dodol
taruk	taRu?	Putik
temilar	temila:	perangkap ikan diperbuat daripada rotan dan buluh, bubu
terubing	teRubing	perangkap haiwan liar bersaiz kecil, kancil, landak dll

VIII. Kata Ganti

Secara umum, masyarakat Melayu dapat dibahagikan kepada dua golongan iaitu pemerintah dan golongan yang diperintah. Dua golongan ini seterusnya dapat dibahagikan kepada beberapa sub-golongan. Bagi setiap sub-golongan, terdapat pula suatu sistem panggilan yang khusus untuk memperlihatkan hubungan antara anggota seperti hubungan kekeluargaan, kawan, ahli perniagaan, berdasarkan jenis pekerjaan, status sosial dan sebagainya.

Penggunaan kata panggilan yang tidak sesuai akan menggambarkan kekurangan atau sikap penutur yang tidak peka dengan alam sekeliling (Nik Safiah Karim, 1992:113). Penggunaan kata ganti dan nama panggilan yang sesuai akan memperlihatkan rasa saling hormat, timbang rasa dan sopan santun antara penutur dan pendengar di dalam sebuah masyarakat.

Dialek Tok Linggi	Fonologi	Bahasa Melayu standard (makna)
deme	dEme	Kamu, anda
kaway	kawai	Aku, saya
kaeh	kayh	Aku, saya
kome	kome	Kami
okme	?o?me	Kamu, anda

IX. Kata Tugas

Kata Tugas ialah perkataan-perkataan yang sangat penting di dalam pembentukan ayat. Kata tugas tidak mempunyai makna tetapi mempunyai "tugas" yang menjadikan sesebuah binaan ayat itu mempunyai makna. Berikut dikemukakan beberapa kata yang dikategorikan sebagai kata tugas (penunjuk arah) di dalam dialek Tok Linggi.

Dialek Tok Linggi	Fonologi	Bahasa Melayu standard (makna)
geneh	gEnEh	Begini
geteh	gEtEh	Begitu
senuh	senuh	Sana
seteh	sEtEh	Situ

Korpus dan Jatidiri

Berdasarkan perkembangan serta pengaruh semasa, masa depan bagi dialek ini sebagai alat yang digunakan di dalam proses komunikasi dapat dikatakan sebagai semakin mencabar. Hal ini demikian, kebanyakan penutur asal dialek ini semakin berkurangan dan penggunaannya juga tidak meluas.

Fenomena ini juga boleh dilihat daripada dua aspek iaitu positif dan negatif. Peranan generasi lama ialah terus menggunakan dialek ini di dalam semua proses komunikasi dan menurunkannya atau mengajar generasi baru, termasuk generasi yang lahir hasil perkahwinan dengan anggota luar komuniti keturunan Tok Linggi. Manakala, peranan generasi baru pula ialah menggunakan dialek ini di dalam proses komunikasi sebagai salah satu cara meneruskan kelangsungan hidup dialek ini pada masa akan datang.

Jika dilihat daripada aspek kajian kebahasaan pula, kosa kata yang digunakan oleh penutur di dalam dialek ini sebenarnya merupakan satu sumbangan kepada jumlah kosa kata bahasa Melayu standard yang digunakan sebagai alat komunikasi dan sebagai bahasa kebangsaan di Malaysia.

Manakala di dalam skop yang lebih kecil pula, dialek yang digunakan oleh keturunan Tok Linggi ini sememangnya dapat dijadikan sebagai jati diri atau imej kepada penuturnya kerana kosa kata ianya berbeza dengan dialek-dialek lain terutamanya daripada aspek fonologi dan semantik. Namun demikian, hal ini tidaklah membuatkan para penutur dialek ini atau anggota masyarakat keturunan Tok Linggi ini berasakan bahawa mereka menuturkan satu bahasa lain atau berbeza daripada bahasa Melayu.

PENUTUP

Dialek ialah salah satu kelainan bahasa yang dituturkan oleh sesebuah komuniti tertentu. Kelainan-kelainan tersebut juga boleh dianggap sebagai ciri khas yang dimiliki oleh dialek dan penuturnya yang terhasil akibat pelbagai faktor dan pengaruh luaran. Hal ini tidak terkecuali kepada keturunan Tok Linggi yang tinggal di Kampung Relong, Kuala Lipis, Pahang yang mempunyai kelainan atau ciri khusus dalam dialek yang mereka gunakan. Dialek yang mereka gunakan ini mempunyai perbezaan tertentu daripada aspek fonologi dan semantik jika dibandingkan dengan dialek-dialek lain dan bahasa Melayu standard.

Kelainan atau perbezaan yang wujud di dalam dialek ini dimiliki oleh komuniti ini sahaja dan masih digunakan dalam komunikasi walaupun tidak begitu luas digunakan oleh generasi baharu. Selain itu, kelainan tersebut merupakan satu ciri khusus yang dapat membezakan penutur dialek ini dengan dialek lain, atau lebih tepat lagi dialek yang dituturkan oleh keturunan Tok Linggi.

Daripada perspektif KT, dialek ini sudah melalui satu tempoh masa yang agak panjang. Jika dikaitkan dengan sejarah dan salasilah Tok Linggi, asal-usul dialek ini boleh ditelusuri hingga ke Kerajaan Melayu Johor-Riau-Lingga dan telah mengembara ke Semenanjung Tanah Melayu. Pewarisan dialek ini merupakan salah satu faktor yang menjadi identiti komuniti ini. Namun demikian, daripada sudut pandang kelangsungannya, generasi baharu yang mengalami pelbagai pengalaman serba sedikit semakin mencairkan kewujudannya sebagai medium komunikasi utama dalam komuniti keturunan Tok Linggi ini.

BIBLIOGRAFI

- Acharya Deepak dan Anshu S. (2008). *Indegenous Herbal Medicine : Tribal Formulations and Traditional Herbal Practices*. Jaipur, India : Aavishkar Publishers & Distributors.
- A. Chaedar Alwasilah. (1990). *Sosiologi Bahasa*. Bandung : Angkasa.
- April Mc Mahon. (1994). *Understanding Language Change*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Asmah Hj. Omar. (1982). *Language and Society*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- _____. (1987). *Malay In It's Sociocultural Context*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- _____. (1988). *Bahasa dan Alam Pemikiran Melayu*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- _____. (ed.). (1991). *Aspek Bahasa dan Kajiannya*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ayatroehadi. (1983). *Dialektologi*. Bandung : Angkasa.
- Cecep Eka Permana R. (2010). *Kearifan Lokal Masyarakat Buduy dalam Mitigasi Bencana*. Jakarta : Wadatama Widya Sastra.

- Chambers, J.K., and Trudgill, Peter. (1998). *Dialectology*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Cheng YC (2004). *Fostering Local Knowledge and Human Development in Globalization of Educations*. International Journal of Educational Management, 18 (1) 7-24).
- Coburn J. (2003). *Bridging LK into Environmental Decision Making : Improving Urban Planning for Communities at Risk*. Journal of Planning Education and Research, 22 (42-433).
- Collins, James T. (1989). *Antologi Kajian Dialek Melayu*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Clifford Geertz. (1983). *Local Knowledge : An Interpretive Anthropology*. USA : Basic Books Inc.
- Haverkot, B. (1993). *Agricultural Development with a focus on local resources. ILEIA's view on Indegenous knowledge*. (dalam DM Warren, D. Brokensha & LJ Slikkerveer (Ed.). (2006). *Indegenous Knowledge Systems: The Cultural Dimensions of Development*. London:Keegan Paul).
- Jamal Rizal bin Razali. (1999). *Amalan Berkomunikasi Dalam Masyarakat Bahasa : Kajian Laras di LKTP Kechau Pahang*. (Tesis Sarjana tidak diterbitkan). Pulau Pinang : Universiti Sains Malaysia.
- _____ . (2010). *NegaraKu Negara Kita*. Kuantan : Penerbitan UMP.
- _____ dan Noriah Mohamed. (2012). *Patriotisme dalam Teks Ucapan Hari Kemerdekaan ke-50*. (Bab dalam buku *TESSHI 2012* diterbitkan oleh UiTM Kedah).
- _____ . (2014). *Metafora Konsepsi Dalam Teks Ucapan Politik*. (Tesis PhD tidak diterbitkan). Pulau Pinang : USM.
- _____ dan Hasnah Hussiin. (2015). *Global dan Globalisasi*. Kuantan : Penerbitan UMP.
- _____ (ed.) . (2015). *Dirgahayu Darul Makmur*. Kuantan : Penerbitan UMP.
- _____ (ed.) . (2015). *Dialek Keturunan Tok Linggi : Sumbangan kepada Korpus Bahasa Melayu dan Dialek Pahang*. (dalam *Dirgahayu Darul Makmur*. Kuantan : Penerbitan UMP).
- Koentjaraningrat. (1989). *Pengantar ilmu Antropologi*. Jakarta : Aksara Baru.
- Kumaran TW, Dissanayake L & Norbert SA (2007). *Indegenous Knowledge Systems and Sustainability : An Appraisal Towards Resources Development*. Colombo : Kumaran Book House.
- Laporan JKK Kg. Relong, (2014).
- Mazelan Samad. (2003). *Menjejak Asal-Usul Tok Linggi*. Edaran Terhad (Dibentangkan pada Pertemuan Keturunan Tok Linggi, Aidil Fitri 2003, Masjid Kampung Relong, Kuala Lipis, Pahang)
- _____ . (2007). *Sejarah Pribumi Relong*. Edaran Terhad.
- _____ . (2008). *Keturunan Rawa*. Edaran Terhad.
- Mohd Yusof Hasan. (1991). *Dunia Melayu*. KL : DBP.
- Nik Safiah Karim. (1992). *Beberapa Persoalan Sociolinguistik Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nor Hisham Osman. (1994). *Kajian Pemilihan Bahasa di Kawasan Perumahan Ulu Dedap Seberang Perak*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.

- Norih Mohamed. (2003). *Beberapa Topik asas Sociolinguistik*. Kuala Lumpur : Utusan Publications & Distributors Sdn. Bhd.
- _____ dan Jamal Rizal bin Razali. (2011). *A Brief Discussion of Identity and Language Survival of the Sihan Community in Sarawak, Malaysia* (Kertas prosiding dalam *The 1st Malaysian Research Conference*, Auckland, New Zealand, 17th December 2011).
- P.W.J Nababan. (1991). *Sociolinguistik Suatu Pengantar*. Jakarta : PT Media.
- Ridwan NA (2007). *Landasan Keilmuan Kearifan Lokal*, Jurnal Studi Islam dan Budaya, 5(1), 27-38).
- Saville-Troike, Mauriel. (1991). *Etnografi Komunikasi Suatu Pengenalan*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka. (terj: Ajid Che Kob).
- Warren, D. Brokensha & LJ Slikkerveer (Ed.). (2006). *Indegenous Knowledge Systems: The Cultural Dimensions of Development*. London:Keegan Paul.

Laman Sesawang

UNESCO. 2002. Universal Declaration on Cultural Diversity. (dalam wikipedia)
<http://en.wikipedia.org/wiki/Dialect>

Wawancara

- Encik Baharuddin bin Said. Penyimpan Salasilah Tok Linggi. (2016).
- Puan Hajah Siti Hawa binti Mohamad. Penyimpan Salasilah Tok Linggi. (2016).
- Tuan Haji Omar Mokhtar bin Uda. Bekas Ketua Kampung Relong. (2014)
- Tuan Haji Abdul Karim. Penyimpan Salasilah Tok Linggi. (2010).
- Tuan Haji Ishak Mohamad. Ketua Kampung. (2016).